

Kur'an ve Sünnet Araştırmaları Dergisi

Journal of Qur'an and Sunnah Studies

مجلة دراسات القرآن و السنة

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kursad>

e-ISSN: 2791-8726 82

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2025 (Mart/March)

**Türk İlahiyatlarında Kaleme Alınan Tefsir Konulu Akademik Yayınların
Literatür Tarama Eksikliği Üzerine Eleştirel Bir İnceleme
(Makale-Bildiri-Kitap Bölümü)**

*A Critical Review on the Lack of Literature Review of Academic Publications on Tafsir in
Turkish Theology (Article-Paper-Book Chapter)*

Adnan ARSLAN

Doç Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi | <https://ror.org/00dzfx204>
İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati, Bilecik, Türkiye.
Assoc. Prof. Dr. Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences, De-
partment of Arabic Language and Rhetoric, Bilecik, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-3989-6612>
adnan.arslan@bilecik.edu.tr

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 25/09/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 02/11/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 30/03/2025

Atıf/Citation: Arslan, Adnan. "Türk İlahiyatlarında Kaleme Alınan Tefsir Konulu Akademik Yayınların Lite-
ratür Tarama Eksikliği Üzerine Eleştirel Bir İnceleme (Makale-Bildiri-Kitap Bölümü)", *Kur'an ve Sünnet
Araştırmaları Dergisi* 5/1 (Mart/March, 2025), 01-19.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Öz

Bilimsel bir çalışmayı değerli kılan en önemli kriterlerden birisi elde edilen bulguların özgünlüğüdür. Bu özgünlüğü sağlamak kesinlikle nitelikli bir literatür taramasıyla mümkündür. Bir araştırmacı, ihtisası olduğu alanda bilimsel bir çalışmaya başlamadan önce araştırma alanını yeterince tarayıp tanımalıdır. Aksi takdirde zaten araştırılmış konuları gereksiz yere tekrar araştırma riski ile karşı karşıya kalır. Eğer araştırmacı, çalışmayı düşündüğü konu hakkında yeterli tarama yapmamış ise zaten çalışılmış bir konuyu tekrar çalışır ve kimi zaman aylarca süren maddi manevi emekleri boşa gitmiş olur. Bilim insanlarının değerli ömür ve emeklerini tekrarlı çalışmaları israf etmemesinin en birinci yolu, literatür taraması yapmaktır. Çalışmaları bilimsel açıdan seçkin kılacak literatür taramasıyla yayınların atıf alma ve dolayısıyla alanda etkin olma olasılığı artacaktır. Bu çalışmada, söz konusu literatür taramasının Temel İslam Bilimleri bünyesinde bulunan Tefsir Anabilim Dalı araştırmalarının bir kısmında nitelikli düzeyde yapılmadığı varsayımından hareket edilmiştir. Çalışmanın amacı, bu minvaldeki çalışmalardan örnekler seçerek eleştirisini yapmak ve bu suretle nitelikli literatür taraması yapılmamasının olumsuz neticelerini göstermektir. Bu doğrultuda doküman analizi yöntemiyle İSAM veri tabanından elde edilen makaleler araştırma ölçeği kapsamında taranmış ve söz konusu bağlam çerçevesinde dikkat çeken çalışmalar incelenmiştir. Çalışmada elde edilen en önemli bulgulardan birisi, tefsir alanında yapılan kimi çalışmaların büyük oranda birbirinin tekrarı olduğudur. Bunun önemli bir sebebinin araştırmacıların literatür taraması konusunda gerekli titizliği göstermemesi olarak değerlendirilmiştir. İkinci olarak; kimi tefsir araştırmacıları önceki çalışmalara sadece atıfta bulunmayı yeterli görmüşlerdir.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Literatür Taraması, Tefsir Makalesi, Bilimsel Özgünlük, Literatür.

Abstract

One of the most important criteria that makes a scientific study valuable is the originality of the findings. This originality can only be achieved through a qualified literature review. Before starting a scientific study in the field of his/her specialization, a researcher should adequately scan and familiarize himself/herself with the research area. Otherwise, he/she faces the risk of unnecessarily re-studying already researched topics. If the researcher has not done enough research on the subject he/she intends to study, he/she will re-study a subject that has already been studied and sometimes months of material and moral labor will be wasted. The first and foremost way for scientists not to waste their valuable lives and efforts with repetitive studies is literature reviews. This literature review, which will make the studies scientifically distinguished, will increase the likelihood of publications being cited and thus being effective in the field. Literature re-view, which will make the studies scientifically distinguished, will increase the likelihood of publications being cited and thus being effective in the field. This study is based on the assumption that this literature review is not conducted at a qualified level in some of the researches of the Department of Tafsir within the Basic Islamic Sciences. The aim of the study is to select and criticize examples of such studies and thus to show the negative consequences of not conducting a qualified literature review. The articles obtained from ISAM database through document analysis method were scanned within the scope of the research scale and the studies that attracted attention within the framework of the context in question were criticized. One of the most important findings of the study is that some studies in the field of tafsir are largely repetitive. The sole reason for this is considered to be the researchers' lack of due diligence in literature review. Secondly, some tafsir scholars have found it sufficient to only refer to previous studies.

Keywords: Tafsir, Literature Review, Tafsir Article, Scientific Originality, Literature.

Giriş

Bilimsel bir çalışmadan beklenen en önemli nitelik, araştırma alanına yeni bulgular getirerek katkı sunmasıdır. Böyle bir katkının sunulabilmesi için mutlaka daha önce elde edilen tespit ve bulguların bilinmesi gerekmektedir ki bu da behemehal *literatür taraması* denilen sabık çalışmaların izini takip etmekle olur. Bu yüzden ister tez olsun ister makale, bilimsel çalışmaların giriş kısmında önceki yayınlara atıfta bulunulur. Bu suretle araştırmacı, kendi çalışmasının önem ve değerini ortaya koyma imkânı bulur. Literatür taraması nedir?

Belirli bir konuda yayımlanmış olabildiğince çok eserin derinlemesine ve sistematik olarak araştırılması ve belirlenmesi olarak tanımlanan literatür taraması,¹ araştırma sorusunun daha önceden araştırılıp araştırılmadığını belirlemeye yardımcı olur. Araştırmacının incelemeye değer bulduğu konudaki soru, amaç ve hipotezlerini geliştirmesine imkân sunar ve en önemlisi de araştırmayı düşündüğü konuda nasıl bir yöntem izleyeceğine dair fikir verir.² Dolayısıyla bir taramanın bilimsel araştırma alanına en büyük katkısının *daha önce çalışılmamış, ihtiyaç duyulan ve özgün bir araştırma konusunun belirlenmesi* olduğu söylenebilir.³ Bu vesileyle araştırma boşlukları belirlenmiş ve gelecekteki araştırma alanları tespit edilmiş olur.⁴ Bilim insanlarının değerli ömür ve emeklerini tekrarlı çalışmalarla israf etmemesinin en birinci yolu literatür taramalarıdır.

Sözü araştırma konumuza getirdiğimizde, Türk ilahiyatlarının anabilim dalları içerisinde en çok yayının yapıldığı bilim dalı tefsirdir. Dünyada Web of Science ve Türkiye’de İSAM ve DergiPark veri tabanlarında, ilgili anahtar kelimelerle yaptığımız aramalarda, en çok yayının Kur’ân ve tefsirler hakkında olduğu görülür. Bu yayının sıklığı akla şu soruyu getirmektedir: Yapılan tefsir konulu yayınlarda tekrara düşme gibi bir durum söz konusu mudur? Bu çalışmanın varsayımını bu soruya verdiğimiz “evet” cevabı oluşturmaktadır. Zira bu makalenin yazarı olarak, yaklaşık 10 yıldır tefsir çalışmaları ile meşgul olmanın getirdiği bir izlenim ile bunu rahatlıkla söylememiz mümkündür. Tefsirle ilgili herhangi bir konuyu İSAM yahut DergiPark veri tabanlarında ilgili anahtar kelimelerle taradığımızda, farklı yazarlara ait benzer başlıklarla kaleme alınmış yayınların listelendiğini gördük. Bu yayınların içeriğine baktığımızda konuyu ele alış yöntemi, amaç ve sonuç bakımından büyük bir farklılığın bulunmadığını gözlemledik. Benzer başlıklı yayınlarla ilgili

¹ Serdar Aytekin Köroğlu, “Literatür Taraması Üzerine Notlar Ve Bir Tarama Tekniği”, GİDB Dergi 1 (2015), 61’den naklen S. Gash, *Effective Literature Searching for Research* (2nd edn). Aldershot: Gower Publishing Ltd., 1999.

² McCabe C Timmins F., “How to Conduct an Effective Literature Search”, *art & science* 20/11 (2005), 42.

³ Ali Demirci, “Literatür Taraması”, *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*, ed. Yılmaz Arı – İlhan Kaya (Balıkesir: Coğrafyaacılar Derneği, 2014), 74. Bütün makalelerde bu slinmeli. Sayfa aralığı kaynakçada verilmeli.

⁴ Arzu Toker, “Bir Araştırma Metodolojisi Olarak Sistematik Literatür İncelemesi: Meta-Sentez Yöntemi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/2 (2022), 316.

olarak, tarih açısından sonra kaleme alınan yayınlarda, önceki akademik yayınlara atıfta bulunulmadığını görünce, yazarların büyük olasılıkla önceki çalışmanın varlığından dahi haberleri olmadığını düşündük. Zira alanda hakkıyla çalışılmış bir konuyu daha sonra bir başka araştırmacının tekrar çalışmış olmasının başka bir izahı yoktu.

Bu arada şöyle bir ihtimali de göz önünde bulundurduk: Bir konu bir açıdan çalışılmışsa daha sonra başka bir yazar aynı konuyu başka bir açıdan çalışmış olamaz mı? Eleştirinin hakkaniyetli olması adına böyle bir ihtimali göz ardı etmedik. Fakat şunu gördük ki başlık ve içerikleri benzer olan çalışmalarda, yazarlar kendi yayınlarından önceki yayınlara hiç atıfta bulunmuyordu. “Yazar konuyu ele almış ancak ben şu açıdan yaklaşacağım, farklı bir yöntem uygulayacağım, o çalışmada elde edilmiş bulguları tartışacağım yahut eksik, hatalı taraflarını tashih ve tadil edeceğim” gibi izahların bulunmadığı çok sayıda tekrarlı çalışmalara şahit olduk. Bu kabilden örneklerin tamamını bir araya getirmenin bir makalenin akademik sınırlarını fazlasıyla zorlayacağını düşünerek araştırmaya konu olan sorunla ilgili en çarpıcı örnekleri seçtik. Literatür taramasının yeterince yapılmadığını düşündüğümüz örneklere geçmeden önce, ideal bir taramanın nasıl olması gerektiği yönünde bir istifham akla gelmektedir. Bu yüzden burada ilk olarak, ideal bir tarama örneği sunulacaktır. Daha sonra makalenin tamamı seçilen örneklerin serdi ile devam edecektir.

1. İdeal Bir Literatür Taraması

Kadir Taşpınar’ın *Zemahşerî’nin Sahih Kıraat Eleştirisinde Arka Plan: Zeccâc Etkisi* çalışması ideal bir literatür taramasına örnek olarak verilebilir. Bu çalışmada Taşpınar, Zemahşerî (ö. 538/1144) tefsirinde Zeccâc’ın (ö. 311/923) kıraatler özelindeki etkisini irdelemek istemiştir. Araştırma ölçeğini oldukça daraltarak bir müfessirin diğer müfessir üzerindeki etkisini belirli bir çerçevede ele almayı amaçlamaktadır. O halde burada genelden özele sıralama şu şekilde olmalıdır.

Zemahşeri ve Tefsiri → Zemahşerî Tefsiri ve Kıraatler → Zemahşeri –Zeccâc Etkileşimi

Yazarın çalışması kapsamında en genel başlık, Zemahşerî’nin tefsir anlayışıdır. Bu bağlamda Türkiye’de yüze yakın lisansüstü tez çalışması olduğu bilgisini vermiştir. Daha sonra bu çalışmalar içerisinde kıraatler konulu olanlarının da bulunduğunu belirtip dipnotta bu çalışmalardan birkaçına işaret etmiştir. Daha sonra bu çalışmalarda *Keşşâf Tefsirinin* kıraat yorumlarında Zeccâc’ın etkisinden bahsedildiğini; fakat bu konuda müstakil bir çalışma olmadığına yer vermiştir. Sahih kıraat etkileşimi üzerinden her iki müfessirin irtibatını tespit etmeyi amaçlayan müstakil bir çalışma olmadığını belirterek kendi çalış-

masının özgünlük ve önemine vurgu yapmıştır. Bu suretle yazar, kendi çalışmasının literatür içerisindeki konumunu öne çıkarmış bulunmaktadır. Kanaatimizce yazarın bu yaklaşımı nitelikli bir literatür taraması için ideal kabul edilebilir.⁵

Diğer bir örnek ise İsmail Cerrahoğlu'nun (ö. 2022) bir yayınına atıfta bulunma hakkında gösterilen titizlik üzerinde tezahür etmiştir. *Garânik hadisesi* olarak bilinen konu, tefsir alanı içerisinde en çok tartışılan konulardan biridir. Bu konuda çok sayıda makale kaleme alınmış olsa da Türk ilahiyatlarında bu konuyu ilk yayın başlığına taşıyan İsmail Cerrahoğlu'dur. 1981 yılında kaleme aldığı *Garânik Meselesinin İstismarcıları* başlıklı çalışmanın⁶ sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi gerektiği açıktır ve öyle de olmuştur. Cerrahoğlu sonrası konuya eğilen her yazar, çalışmasında sabık çalışmaya mutlaka atıfta bulunmuş ve onun üzerine tartışmaya katkı sunmaya çalışmışlardır. Sabri Hizmetli 1989'da,⁷ Bünyamin Okumuş 2010'da,⁸ Sevgi Tütün 2012'de,⁹ Ali Rıza Gül 2014'de¹⁰, İhsan Arslan ve Yunus Emre Gördük 2018'de¹¹ yayımladıkları makalelerinde hep Cerrahoğlu'nun ilgili makalesine atıfta bulunmuşlardır.

2. Literatür Taramasının Yeterli Düzeyde Yapılmadığını Gösteren Örnekler

Meryem sûresi 71. âyette herkesin mutlaka cehenneme uğrayacağı ifade edilmektedir. Kimileri bu ayete dayanarak mümin veya kâfir, herkesin cehenneme gireceğini dile getirmişlerdir. Müfessirler bu âyetteki umumiyet ile neyin kastedildiği hususunda birbirine zıt görüşler ortaya atmışlardır. Bu âyetin nasıl anlaşılması gerektiği ile Türkiye'de iki yazarın makale çalışmasına rastladık. Bu iki çalışmadan ilki 2018 yılında Mehmet Yalınkılıç ve Ahmet Abay tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmadan 4 yıl sonra aynı âyeti Süleyman Pak inceleme konusu yapmıştır. Pak'ın bu çalışmaya hiç atıfta bulunmadığı görülmektedir.¹²

⁵ Kadir Taşpınar, "Zemahşeri'nin Sahih Kıraat Eleştirisinde Arka Plan: Zeccac Etkisi", *Bütün Yönleriyle Zemahşeri*, ed. Ömer Aslan – Abdullah Pakoğlu (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2023), 15-22.

⁶ İsmail Cerrahoğlu, "Garanik Meselesinin İstismarcıları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1981), 69-91.

⁷ Sabri Hizmetli, "Garânik Meselesi Üzerine", *İslâmî Araştırmalar* 3/2 (1989), 50-58.

⁸ Bünyamin Okumuş, "Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiyye'ye Göre İsmet Kavramı: Nebevi Metinleri Neshi ve Tebdili Meselesi (I)", *Kelam Araştırmaları Dergisi [Kader]* 8/1 (2010), 237-260.

⁹ Sevgi Tütün, "Yirminci Yüzyıl Müfessirlerinin Garanik Olayına Bakışı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 587-613.

¹⁰ Ali Rıza Gül, "Garânik Kıssasının Reddi Üzerinden Kur'an Savunusu: Ahmed Hamdi Akseki Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2014), 1-37.

¹¹ İhsan Arslan, "Hz. Peygamber'e Atılan İftira: Garânik Olayı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/56 (2018), 885-904; Yunus Emre Gördük, "Tefsirde Rivayet-Yorum İlişkisi Üzerine Kronolojik Bir Analiz: Garânik Olayı Örneği", *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5/1 (2018), 1-38.

¹² Süleyman Pak, "Ayatlar Arası Anlam Bütünlüğü Bağlamında Her Ferdin Cehenneme Uğrayacağı Meselesine Dair Bir Değerlendirme (Meryem 71. Ayet Örneğinde)", *Tafsir Dergisi* 2/1 (2022), 105-123.

Ahzâb Sûresi 37. âyette Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Zeyneb ile evliliği ele alınmıştır. Bu âyette, "biz seni onunla evlendirdik" buyurulmuştur. Söz konusu âyetin hükmü eskilerden beri tartışılmalıdır. Gördüğümüz kadarıyla söz konusu evlilik hakkında ilk çalışma 2006 yılında H. İbrahim Acar tarafından kaleme alınmıştır.¹³ Bu çalışmadan 8 yıl sonra 2014 yılında, *Ahzâb Suresi 37. Ayetiyle ilgili Nüzul Sebebi Rivayetleri ve ilmî Değeri* başlıklı çalışma ile Celalettin Divlekçi, aynı konudaki istifhamları gidermeye yönelik bir makale kaleme almıştır.¹⁴ Divlekçi'nin konu ile doğrudan alakası olduğu halde sabık çalışmaya herhangi bir atıfta bulunmadığı tespit edilmiştir. Keza ilgili konu hakkında Mustafa Necati Barış da 2010 yılında bir makale kaleme aldığı halde¹⁵ bu çalışmaya da Divlekçi'nin herhangi bir atıfta bulunmadığı görülmektedir.

Kur'ân ilimleri arasında yer alan *müşkilü'l-Kur'ân*, Türk akademisinde ilk olarak Yakup Çiçek tarafından 1995 yılında kavramsal bir çalışma olarak ele alınmıştır. Müellif bu çalışmada, söz konusu kavramın sözlük ve terim anlamlarını aktarmış ve zahiri ihtilafın sebepleri üzerinde durmuştur.¹⁶ Murat Dinler bu çalışmadan tam 23 yıl sonra 2018 yılında yine, *Müşkilü'l-Kur'ân* başlıklı bir makale kaleme almıştır.¹⁷ Bu çalışmada Çiçek'in makalesine herhangi bir atıfta bulunulmamıştır. Hâlbuki çalışmada kapsam açısından farklı bir yöntem izlendiği görülmez. Ne olursa olsun başlıkları tamamen aynı olan iki makaleden ikincisinin birincisinden bahsederek konu çerçevesinde ne tür bir yeni bakış açısı getirdiğini ifade etmesi gerekirdi. Aynı şekilde Yunus Akça da 2019 yılında Kur'an'da *Müşkile Yol Açan Sebepler* başlıklı bir makale yayımlamıştır.¹⁸ Hâlbuki Akça'nın makalesinde yer verdiği bilgiler, Çiçek'in makalesinde de başlıklar halinde ele alınmaktadır. Akça'nın kaynakçasına baktığımızda da Çiçek'in çalışmasına herhangi bir işaretle bulunmadığı görülmüştür.

İmam Mâtürîdî hakkında Türk ilahiyatlarında günümüze kadar makale-bildiri türü yaklaşık 500 çalışma kayda geçmiştir. Bunların içerisinde bazılarının başlıklarının neredeyse birebir aynı olduğu görülür. Metin Özdemir'in 2011 yılında yayımlanan Matürîdî'nin *Kötülük Problemine Yaklaşımı* çalışmasından¹⁹ iki yıl önce Sami Şekeroğlu,

¹³ Halil İbrahim Acar, "İslam hukuku açısından Evlat Edinme ve Hz. Peygamber'in Zeynep'le Evliliği", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 7 (2006), 99-110.

¹⁴ Celalettin Divlekçi, "Ahzâb Auresi 37. Ayetiyle ilgili Nüzul Sebebi Rivayetleri ve ilmî Değeri", *Ekev Akademi Dergisi* 18/59 (2014), 89-106.

¹⁵ Mustafa Necati Barış, "Zeyneb bint. Cahş ve Hz. Peygamber ile Evliliği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2010), 177-192.

¹⁶ Yakup Çiçek, "Müşkilü'l-Kur'ân", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7-8-9-10 (1989-1992), 79-112.

¹⁷ Murat Dinler, "Müşkilü'l-Kur'ân", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 11 (2018), 315-356.

¹⁸ Yunus Akça, "Kur'an'da Müşkile Yol Açan Sebepler", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (2019), 189-215.

¹⁹ Metin Özdemir, *Matürîdî'nin Kötülük Problemine Yaklaşımı* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2011), 380-424.

Mâtürîdî'de Kötülük Problemi adında bir makale yayımlamıştır.²⁰ Her iki makalede benzer bir tasviri yaklaşımla ilgili problem ele alınmıştır. Ancak Metin Özdemir, Şekeröğlu'nun çalışmasına hiç atıfta bulunmamıştır.

Yine Mâtürîdî hakkında 2017 yılında, Ramazan Biçer - Osman Sezgin *Teo-Psikolojik Açından Matürîdî'de İrade Özgürlüğü* başlıklı bir makale kaleme almışlardır.²¹ Bundan bir yıl önce Abdülhamit Sinanoğlu'nun *İmam Mâtürîdî'nin Düşüncesinde İnsan Hürriyeti Sorunu* başlıklı makalesinde yine insanın özgürlüğü konusuna Mâtürîdî'nin nasıl yaklaştığını ele alınmıştır.²² Her iki çalışmanın bakış açısı farklı olsa da Biçer ve Sezgin'in en azından kendilerinden önceki çalışmaya atıfta bulunmaları ve yaklaşım farklılıkları varsa bunu belirtmeleri beklenirdi. Benzer bir durum Hasan Gümüšoğlu'nun 2017 yılında yayımladığı *İmam Mâtürîdî'nin Âyetler Temelinde Kader Ve Kaza Meselesini İzahı* başlıklı makalesinde de görülmektedir.²³ Bu çalışmadan bir yıl önce Osman Oral, *Mâtürîdî'nin Kader Görüşü* makalesinde Mâtürîdî'nin kader konusundaki yaklaşımını ele alır.²⁴ Ne var ki Gümüšoğlu'nun kaynakçasında Oral'ın çalışması yer almamıştır.

Kur'ân araştırmalarında sıklıkla ele alınan konulardan birisi de şefaath konusudur. Bu konuda Hüseyin Çelik, 2015 yılında *Kur'ân'da Şefaath* başlıklı bir makale kaleme almıştır.²⁵ 2005 yılında Hasan Elik, yaklaşık olarak benzer bir başlıkla, *Kur'an'daki Allah Tasavvuru Açısından Şefâat'e Bakış* başlıklı bir makale yayımlamıştır.²⁶ Elik, makalesinde şefaatin olmadığı yönünde görüş bildirmektedir. Çelik ise makalesini şu şekilde sonlandırmaktadır: *Kâfirler ve müşrikler hakkında inen, onların yanlış inançlarından bahseden ayetleri alarak müminler hakkında uygulamak son derece yanlış olduğu gibi ayetin manasını da yanlış adrese teslim etmek olur.* Dolayısıyla burada aynı meselede farklı iki görüş söz konusudur. O halde Çelik'in Elik'in makalesindeki görüşlerine atıfta bulunması ilmi bir zorunluluk olması gerekirken söz konusu makalenin kaynakçasında böyle bir çalışmaya rastlanılmamıştır. İlgili konuda kalem oynatan yazarlardan biri de Süleyman Ko-

²⁰ Sami Şekeröğlu, "Mâtürîdî'de Kötülük Problemi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/21 (2009), 135-150.

²¹ Ramazan Biçer - Osman Sezgin, "Teo-Psikolojik Açından Matürîdî'de İrade Özgürlüğü", *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 80 (2017), 239-263.

²² Abdülhamit Sinanoğlu, "İmam Mâtürîdî'nin Düşüncesinde İnsan Hürriyeti Sorunu", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (2016), 249-267.

²³ Hasan Gümüšoğlu, "İmam Mâtürîdî'nin Âyetler Temelinde Kader ve Kaza Meselesini İzahı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/48 (2017), 728-739.

²⁴ Osman Oral, "Mâtürîdî'nin Kader Görüşü", *Uluslararası Rusya Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2016), 16-36.

²⁵ Hüseyin Çelik, "Kuran'da Şefaath", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2015), 283-313.

²⁶ Hasan Elik, "Kur'an'daki Allah Tasavvuru Açısından Şefâat'e Bakış", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 16 (2005), 29-48.

yuncu'dur. Koyuncu 2020 yılında yayımladığı *Şefaatin İslam'daki Yeri* başlıklı makalesinde, konuyu oldukça geniş çaplı bir şekilde incelemiş görünmektedir. Şefaatin varlığı konusunda olumlu olumsuz görüşleri zikrettikten sonra görüşünü şu şekilde dile getirir:

İster olumlu ister olumsuz ister soru olumsuz isterse de soru olumlu olsun bütün cümle şekilleri şefaatin varlığını ve kimlere yapılacağını ispat eder. Çünkü bu konudaki bütün ayetler şefaate kelimesini ihtiva etmektedir; şefaate olmasaydı bu kelime Kur'an'da yer etmezdi, aksi takdirde abes olurdu ki, Allah abes iş yapmaktan münezzehtir.²⁷

Yazarın görüşü, konu hakkında 2005'te makale kaleme alan Elik'in düşüncesine reddiye niteliğindedir. Hâlbuki söz konusu çalışmada Çelik'in görüşlerine yer verildiği halde Elik'in görmezden gelindiği görülmektedir. Diğer taraftan Koyuncu'nun sonuçta paylaştığı düşüncelerine benzer bir şekilde Yasin Pişgin de 2023 yılında yayımladığı *Kur'an Bütünlüğünde Şefaate İlgili Âyetlerin Tahlili* başlıklı makalesini şöyle sonlandırmaktadır:

Şefaate kavramının ana teması, Allah ile kul arasında rahmet ve mağfiret için aracılık yapmaktır. Bu itibarla Hz. Peygamber'in, ümmeti; meleklerin müminler, müminlerin de birbirleri adına istiğfarının Kur'an tarafından onaylanması; kanaatimize göre, bir günahkârın bağışlanmasına aracılık manasını içermesi sebebiyle, şefaate kavramını destekleyen başka bir delildir.²⁸

Bu makalede Pişgin, şefaate konusunda Koyuncu ve Çelik ile hemen hemen aynı görüştedir. Hâlbuki Pişgin'in Çelik'in makalesine atıfta bulunduğu, Koyuncu'nun görüşlerine yer vermediği dikkat çekmektedir.

Konu düzeyinde literatür taramasının ihmal edildiğini gördüğümüz diğer bir örnek de Kutbettin Ekinci'nin *Bir Hazf Çeşidi Olarak İhtibakın Analizi* başlıklı makalesinde görülmektedir.²⁹ Ekinci makalesinde konuyu kavramsal düzeyde örnekleriyle incelemiştir. Oysaki konu, yazarın makalesinden 14 yıl önce Ömer Kara'nın *Belâgatta Bir "İcâz-ı Hazf" Çeşidi: İhtibâk -Kur'an Metinlerindeki Pratiği* başlıklı makalesinde ele alınmıştır.³⁰ Ne var ki Ekinci'nin kaynakçasında Kara'nın makalesine hiç yer verilmemiştir.

Yine belirli bir söz sanatını tefsire tatbik sadedinde literatür taramasının yeterince yapılmadığına örnek olarak, Adem Yerinde'nin *Zemahşerî'nin Belâgat İlmine Katkısı;*

²⁷ Süleyman Koyuncu, "Şefaatin İslam'daki Yeri", *Sırat: GİBTÜ İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2 (2020), 23-60.

²⁸ Yasin Pişgin, "Kur'an Bütünlüğünde Şefaate İlgili Âyetlerin Tahlili", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 27/1 (2023), 61-75.

²⁹ Kutbettin Ekinci, *Bir Hazf Çeşidi Olarak İhtibakın Analizi*, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 6/10 (2013), 42-49.

³⁰ Ömer Kara, "Belâgatta Bir "İcâz-ı Hazf" Çeşidi: İhtibâk -Kur'an Metinlerindeki Pratiği-", *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* 2/1 (1999), 118-162.

Müşâkale Sanatı Örneğinde başlıklı makalesi örnek gösterilebilir.³¹ 2023 yılında yayımlanan bu çalışmadan 4 yıl önce Adnan Arslan, *Zemahşeri'nin Keşşaf Tefsiri Özelinde Müşâkele Üslubu* başlıklı bir makale yayımlamıştır.³² Başlık benzerliğinden de anlaşılacağı üzere iki çalışmanın da amacı Zemahşeri'nin *müşâkele* sanatını tefsirinde nasıl gördüğüne yöneliktir. Arslan'ın Zemahşeri özelinde müşâkele çalışmasından sonra Yerinde'nin hemen aynı başlıkla makale çalışması yapmasının bir nedeni olmalıdır. Burada beklenen husus, Yerinde'nin Arslan'ın çalışmasındaki eksikliği tamamlaması yahut yanlış bilgileri tashih etmesidir. Netice olarak Yerinde'nin çalışmasında böyle bir detaya hiç yer vermesi pek yerinde olmamıştır.

Kur'ân ilimleri arasında zikredilen en önemli konulardan birisi *nesh* konusudur. İlim ehli arasında neshin varlığı, tanımı ve kapsamı kadim bir tartışmadır. Bu itibarla tartışma, akademik çalışmalara da yansımış ve çok sayıda makale kaleme alınmıştır. Bu çalışmaların bir kısmında alan yazına dair yeterli taramanın yapılmadığı görülür.

Ali Bakkal, 1997 yılında yayımladığı bir makalesinde İmam-ı Şâfiî'nin *nesh* anlayışı incelemiştir.³³ Bu çalışmadan 10 yıl sonra Sahip Beroje de araştırma konusuna bir başlık daha ilave ederek *İmam Şafiî'nin Nesh Anlayışı ve İlk Şâfiî Usulcülerin Buna Yönelik Eleştirileri* başlığıyla İmam-ı Şâfiî'nin *nesh* anlayışına getirilen itirazları işlemiştir.³⁴ Dolayısıyla çalışmanın yarısı Ali Bakkal'ın çalışması ile aynıdır. Ne var ki Beroje'nin çalışmasında Ali Bakkal'ın makalesinden hiç bahsedilmemiştir. En azından Bakkal'ın çalışmasına atıfta bulunarak kendine ait farklı bir tespit ve çıkarımları varsa onları ilahiyat araştırmacıları ile paylaşması daha uygun olurdu.

Nesh bağlamındaki diğer bir çalışmada Abdülkadir Karakuş, *İmam Mâtürîdî'nin Nesh Anlayışı* konusunu 2018 yılında araştırılmaya değer bulmuştur.³⁵ Türkiye'deki Mâtürîdî araştırmalarının kronolojisi açısından oldukça geç bir tarih olan 2018 yılından çok önce 2009 yılında, müellifin *nesh* bağlamında neler düşündüğü zaten çalışılmıştır. Yücel Macit mevzubahis konuyu *İmam Mâtürîdî'ye Göre Kur'an'dan Bir Hükmün İctihat*

³¹ Adem Yerinde, "Zemahşeri'nin Belagat İlmine Katkısı; Müşâkale Sanatı Örneğinde", *Universal Journal of Theology* 8/2 (2023), 1-33.

³² Adnan Arslan, "Zemahşeri'nin Keşşaf Tefsiri Özelinde Müşâkele Üslubu", *Edebali İslamiyat Dergisi* 2/3 (2018), 128-136

³³ Ali Bakkal, "İmam Şafiî'de Nesh Anlayışı", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1997), 109-132.

³⁴ Sahip Beroje, "İmam Şafiî'nin Nesh Anlayışı ve İlk Şâfiî Usulcülerin Buna Yönelik Eleştirileri", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2007), 53-82.

³⁵ Abdülkadir Karakuş, "İmam Mâtürîdî'nin Nesh", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018), 83-113.

İle Neshi başlığıyla kısmen ele almıştır.³⁶ Karakuş'un çalışması içerisindeki bir başlık, Macit'in çalışması ile aynı olduğu halde bir atıf söz konusu değildir. Mâtürîdî ve nesh konusu özelinde Karakuş'un Macit'in makalesine yer vermemesine benzer bir şekilde bu kez de İbrahim Özdemir, 2019 yılında yayımlanan İmâm *Mâtürîdî'de Ahkâmın Neshi Bağlamında Nass-İctihâd İlişkisi* kitap bölümü çalışmasında, Karakuş ve Macit'e hiç atıfta bulunmamıştır.³⁷ Özdemir'in bu konuda önceki çalışmalara hiçbir surette atıfta bulunmadan doğrudan konuya girmiş olması, araştırmayı amaçladığı konuda daha önce neler çalışılmış olabileceği ile ilgili bir sorgulama yapmadığı fikrini uyandırmaktadır.

Müfessirlerin üzerinde durduğu konulardan birisi de Kur'ân'da geçen besmelenin tefsiri hakkındadır. Bu bağlamda işari tefsir ekolünün klasiği hükmünde bulunan *Letâifü'l-İşârât* adlı tefsirde, besmelenin nasıl yorumlandığı araştırma konusu olarak 2 çalışmanın başlığına yansımıştır. Bunlardan ilki, Ahmet Bedir'in 2000 yılında yayımladığı *Kuşeyrî'nin "Letâifü'l-İşârât" Adlı Tefsiri'nde "Besmele" Yorumu* adlı çalışmadır.³⁸ Bundan 2 yıl sonra 2002 yılında, Ali Akpınar da benzer başlığa sahip *İşârî Tefsir ve Kuşeyrî (ö. 465/1072)'nin Besmele Tefsiri* adlı çalışmasıyla konuyu araştırmıştır.³⁹ Ali Akpınar'ın ilgili çalışmasında Bedir'in makalesine işaret edilmemiştir.

Buraya kadar verdiklerimiz örnekler araştırmacıların kendinden önceki çalışmalara atıfta bulunmayışı ile ilgiliydi. Bunlardan farklı olarak da kimi zaman yazarların kendinden önceki çalışmalara atıfta bulunduğu ama özgün olarak neyi ortaya koyduklarını belirtmediklerine dairdir. Bunun en belirgin örneği Mustafa Kartal'ın *Taberî Tefsirinde İstîşhâd* başlıklı makalesinde göze çarpmaktadır.⁴⁰ Kartal'ın makalesinden 9 yıl önce 2010 yılında, Harun Öğmüştü de *Taberî Tefsirinin Şiirle İstîşhâd Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi* başlıklı bir bildiri sunmuştur.⁴¹ Görüldüğü gibi iki çalışmanın başlıkları kısmen aynı konunun işleneceğinden haber vermektedir. Kartal, çalışmasında tüm istîşhâd türlerini *Taberî Tefsirinde* incelerken Öğmüştü, çalışmasını şiirle sınırlı tutmuştur. Dolayısıyla Kartal'ın çalışmasının yaklaşık 6 sayfalık bir kısmı içerik bakımından Öğmüştü'nün bildiri konusunu kapsamaktadır. Burada nitelikli bir alan yazın taramasından beklenen sadece önceki çalışmaya atıfta bulunulması değil, aynı zamanda önceki çalışmadan özgün olan tarafını öne çıkarması olmalıdır. Hâlbuki Kartal'ın çalışmasının *şiirle istîşhâd* başlığı altında

³⁶ Yücel Macit, "İmâm Mâtürîdî'ye Göre Kur'an'dan Bir Hükmün İctihat İle Neshi", *Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2/4 (2009), 127-135.

³⁷ İbrahim Özdemir, "İmâm Mâtürîdî'de Ahkâmın Neshi Bağlamında Nass-İctihâd İlişkisi", *İmâm Mâtürîdî ve Te'vilâtü'l-Kur'ân*, ed. Hatice K. Arpaguş vd. (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 525-547.

³⁸ Ahmet Bedir, "Kuşeyrî'nin "Letâifü'l-İşârât" Adlı Tefsiri'nde "Besmele" Yorumu", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2000), 189-213.

³⁹ Ali Akpınar, *İşârî Tefsir ve Kuşeyrî (ö. 465/1072)'nin Besmele Tefsiri*, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 3/9 (2002), 53-92.

⁴⁰ Mustafa Kartal, "Taberî Tefsirinde İstîşhâd", *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 8 (2009), 6-30.

⁴¹ Harun Öğmüştü, "Taberî Tefsirinin Şiirle İstîşhâd Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi", *Bir Müfessir Olarak Muhammed b. Cerîr et-Taberî Sempozyumu* (Konya: 11-13 Haziran 2010), 89-100.

Öğmüş'ten farklı olarak nelerin tespit edildiği belirtilmemiştir. Bu vesileyle konu bağlamında tekrara düşüldüğü fikri uyanmaktadır.

Konu ile ilgili diğer bir örnek, Ali Bulut'un 2010 yılında yayımladığı *Kur'ân-ı Kerim'de İtnâb Üslûbu* başlıklı makalesinde karşımıza çıkmıştır.⁴² Bulut bu çalışmada, söz konusu üslubun Kur'ân'daki örneklerini incelemiştir. *İtnâb* konusu daha önce de Ömer Kara tarafından da 2000 yılında, *Belâgat İlminde İki İfade Biçimi: İtnâb-İcâz (I) -Kur'ân Metninin Anlaşılmasındaki Rolü Üzerine Bir Deneme* başlığı ile ele alınmıştır.⁴³ Bulut, çalışmada Kara'nın makalesinden yararlanmış ve bir yerde atıfta da bulunmuştur. Ancak bu atıf, itnâb çeşitlerinin adedine ilişkin Süyûtî'nin kaynağından sonra Kara'nın çalışmasına ikincil kaynak olarak işaret etmektedir. Hâlbuki Kara'nın makalesinin yarısı Bulut'un çalışması ile paralellik arz etmektedir. Öyle ise Bulut'un itnâb konusuna Kara'dan farklı olarak nasıl yaklaştığı, kendi çalışmasının hangi yönden özgün olduğuna işaret etmesi beklenirdi. Bulut'un çalışmada bu beklentiyi karşılayacak bir ifade görülmemiştir.

Buna benzer diğer bir örnekte Şuayib Karataş, 2023 yılında kaleme aldığı *Ferrâ'nın Me'âni'l-Kur'ân' Adlı Tefsirinde Kıraat* başlıklı çalışmada,⁴⁴ daha önce konuyu daha da daraltarak ele alan Sami Çakmakpunar'ın *Ferrâ'da Kıraatlerin Gramatik Boyutu* başlıklı çalışmasına atıfta bulunur.⁴⁵ Karataş'ın çalışmasının başlıklarından birisi kıraat-nahiv ilişkisidir ve Çakmakpunar'ın çalışması da tam olarak bu ilişkiyi tespit üzere kurgulanmıştır. Oysaki Karataş'ın çalışmada kıraat-nahiv ilişkisine dair Çakmakpunar'ın ne gibi bir tespitte bulunduğu yahut kendisinin özgün ne gibi bir çıkarımı olduğuna işaret edilmemiştir.

Araştırmamızda bizi şaşırtan tekrarlardan birisi de aynı yabancı yayının farklı tarihlerde Türkçeye çevirisinin yapıp yayımlanması olmuştur. Endonezya asıllı İslami ilimler araştırmacısı Sahiron Syamsuddin'ın *Muhkam and Mutashâbih: An Analytical Study of al-Tabarî's and al-Zamakhsharî's Interpretations of Q.3:7* başlıklı çalışması, ilk olarak 2002 yılında Zülfikar Durmuş tarafından tercüme edilmiş ve *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisinde* yayımlanmıştır.⁴⁶ Bundan 5 yıl sonra aynı makale bu kez Yavuz Fırat tarafından 2007 yılında çevrilmiş ve *Bilimname: Düşünce Platformu* dergisinde yayımlanmıştır.⁴⁷ Burada biz, bir yayının birden fazla çevirisi yapılamaz iddiasında değiliz. Nitekim

⁴² Ali Bulut, "Kur'ân-ı Kerim'de İtnâb Üslûbu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/11 (2010), 183-205.

⁴³ Ömer Kara, "Belâgat İlminde İki İfade Biçimi: İtnâb-İcâz (I) -Kur'ân Metninin Anlaşılmasındaki Rolü Üzerine Bir Deneme-", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2000), 353-388.

⁴⁴ Şuayib Karataş, "Ferrâ'nın 'Me'Âni'l-Kur'ân' Adlı Tefsirinde Kıraat", *Hicrî Üçüncü Asırda İslâmî İlimler* 2023, 336-352.

⁴⁵ Sami Çakmakpunar, "Ferrâ'da Kıraatlerin Gramatik Boyutu", *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2016), 11-21.

⁴⁶ Sahiron Syamsuddin, "Âl-i İmrân Suresi'nin 7. Âyetindeki Muhkemât ve Müteşabihât'a İlişkin Taberî Ve Zemahşerî'nin Görüşlerinin Analitik Bir İncelemesi", çev. Zülfikar Durmuş, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/3 (2002), 265-281.

⁴⁷ Sahiron Syamsuddin, "Muhkem ve Müteşabih: Kur'an'ı Kerim'in 3. Sure 7. Ayeti Hakkında Taberî ve Zemahşerî'nin Yorumları Üzerine Analitik Bir Çalışma", çev. Yavuz Fırat, *Bilimname: Düşünce Platformu* 5/12 (2007/1), 201-219

bir eser çevirisinin de eksik yanları olabilir ve bir başka çevirmen eseri daha nitelikli çevirebilir. Ancak burada önemli olan, o eseri tekrar çeviren araştırmacının önceki çeviriye atıfta bulunup eksik bulduğu tarafları izah etmesi ve çevirisini gerekçelendirmesidir. Mevzubahis ikinci çeviri makalede böyle bir açıklama görülmemektedir. Büyük olasılıkla Fırat'ın Durmuş çevirisinden haberi olmamıştır. Bu da çeviri öncesi literatür taramasının yeterince yapılmadığının bir göstergesi sayılabilir. Bu örnek, literatür taramasının önemini ortaya koyması bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Alan taramasının yapılmayışından dolayı tekrara düşüldüğünü gösteren diğer bir çarpıcı örnek, Yusuf Yurt'un *Mukâtil b. Süleyman ve Antropomorfizm* başlıklı çalışmasında göze çarpmaktadır. Yurt, bu çalışmasında erken dönem tefsircilerden Mukâtil b. Süleyman'a (ö. 150/767) isnad edilen antropomorfizm/teşbih iddiasını araştırmıştır. Hâlbuki müfessire yöneltilen bu iddialar, İbrahim Çelik tarafından 1987 yılında *Kur'an'da Haberî Sıfatlar ve Mukatıl b. Süleyman'a İsnad Edilen Teşbih Fikri* başlıklı makalede ele alınmış ve eleştirisi yapılmıştır. Çelik'in makalesinin özetinde şöyle demektedir:

Fakat kaynaklarda belirtildiği gibi O'nun müşebbiheden birisi olduğu konusundaki ithamları haklı çıkaracak açık bir ifadenin günümüze kadar gelebilen tefsirinde mevcut olmadığını görüyoruz. İlahi sıfatlar, büyük günahlar, kaza ve kaderle ilgili ayetlere yaptığı açıklamaları incelediğimizde O'nun herhangi bir aşırılığa düşmediğini müşahede ederiz.⁴⁸

Benzer bir çıkarım Yurt'un makalesinde de şöyle geçmektedir: *Yukarıdaki tartışmadan, daha sonraki kaynaklarda yazılanın aksine, Mukâtil'in aşırı bir antropomorfist olmadığı sonucuna varabiliriz.⁴⁹* Görüldüğü üzere her iki yazar da aynı sonuca ulaşmıştır. Ancak Yurt'un makalesine baktığımızda, kendi yayınından onlarca yıl önce yayımlanmış ve aynı sonuca ulaşmış Çelik'in makalesine herhangi bir atıfta bulunmadığı görülmektedir.

Tefsirlerde tartışılan konulardan birisi de *Hz. İsa'nın nüzûlü* meselesidir. Tartışmanın çıkış noktalarından birini, Zuhurf sûresi 61. âyetteki işkâl temsil etmektedir. Bu bağlamda Hüseyin Çelik, 2021 yılında yayımladığı *İsa (As)'in Nüzûlü Meselesi (Zuhrûf Suresi 61. Ayet Bağlamında Bir Tahlil)* başlıklı makalesiyle konuyu ele almıştır.⁵⁰ Hâlbuki Muhittin Akgül tarafından 2006 yılında kaleme alınan *Nüzûl-i İsa Meselesinin Tefsir Geleneğine Yansımaları* başlıklı makale, bu âyet ekseninde nüzûl-ü İsa meselesini de kapsamaktadır.⁵¹ Ayrıca 2005 yılında Süleyman Aydın'ın 2015 yılında yayımladığı *Kur'ân Lügatı İlmi*

⁴⁸ İbrahim Çelik, "Kur'an'da Haberî Sıfatlar ve Mukatıl b. Süleyman'a İsnad Edilen Teşbih Fikri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (1987), 151-159.

⁴⁹ Yusuf Yurt, "Mukâtil b. Süleyman ve Antropomorfizm", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2017), 251-282.

⁵⁰ Hüseyin Çelik, "İsa (As)'in Nüzûlü Meselesi (Zuhrûf Suresi 61. Ayet Bağlamında Bir Tahlil)", *Adıyaman Üniversitesi İslami Bilimler Fakültesi İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 10 (2021), 34-45.

⁵¹ Muhittin Akgül, "Nüzûl-i İsa Meselesinin Tefsir Geleneğine Yansımaları", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2006), 43-75.

Açısından Hz. İsa'nın (a.s.) Ref'i ve Nüzûlü başlıklı makalede de ilgili âyet kapsamında değerlendirmeler bulunmaktadır.⁵² Dolayısıyla burada Akgül'ün makalesi, Çelik ve Aydın'ın yayınları ile kapsam bakımından kesinlikle iç içe görüntü arz etmektedir. Buna rağmen Çelik'in makalesinde ne Akgül'ün ne de Aydın'ın çalışmasındaki tespitlere hiç yer verilmediği gözlemlenmiştir. Bu arada şunu da ifade etmek gerekir ki Aydın da Çelik'in makalesine hiç atıfta bulunmamıştır. Netice itibariyle söz konusu bağlamdaki çalışmalarda literatür taramasının yeterli düzeyde yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Konu ekseninde yapılan tekrarlı ama atıfsız çalışmalara diğer bir örnek, Yahya Arslan'ın *Fahreddin er-Râzî'nin Mefâtîhu'l-Gayb Adlı Eserinde Münâsebâtü'l-Kur'an'a Yaklaşımın Değerlendirilmesi* başlıklı çalışmasıdır. Arslan'ın çalışmasından 8 yıl önce Sabri Demirci, *Kur'an Ayetleri ve Sureleri Arasındaki Tenasüb (Fahruddin Razi'nin Tefsiri Mefatihü'l-Gayb Örneği)* başlıklı bir makale yayımlamıştır. Arslan'ın çalışma sonunda elde ettiği bulgular ile Demirci'nin bulguları, örnekler her ne kadar farklı olsa da Râzî'nin (ö. 606/1210) münâsebet yorumlarındaki başarısı ile Kur'ân tefsirine katkıda bulunduğu düşüncesinde buluşmaktadır.

*Yine Râzî, münasebet ilmi sayesinde Kur'an'ın mana bütünlüğünü de ortaya koymaktadır. Diğer yandan o, Kur'an'ın mantıksal örgüsündeki inceliğini, konu birlikteliğini ve üslup zenginliğini göstermede Münâsebâtü'l-Kur'an İlmi'nin rolünü de çok başarılı bir şekilde dikkatlere arz etmektedir. Neticede genelde Kur'an'ın özelde ise sure ve âyetlerin, Kur'an'ın bütünlüğü bağlamında anlaşılması bakımından Münâsebâtü'l-Kur'an İlmi büyük önemi haiz olup Fahreddin Râzî de bu ilmi tefsirinde çok etkili bir şekilde kullanmıştır.*⁵³

*Büyük müfessir Fahruddin Razi, Kur'an'ın üslûbu yönüyle mu'cize olduğunu söyleyenlerin, kelimelerin ahenkli ve irtibatlı bir şekilde bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bu mükemmel nazmı kastettikleri kanaatinde olduğunu ifade eder. İşte Ayet ve Sureler Arasındaki Münasebet İlmi, bütün bu güzellikler ve incelikler üzerinde durur.*⁵⁴

Her iki çalışma, başlık ve elde edilen bulgular itibariyle benzerlik arz ettiği halde Arslan'ın çalışmasında Demirci'nin makalesine herhangi bir işarette bulunulmamıştır.

⁵² Süleyman Aydın, "Kur'ân Lügatı İlmi Açısından Hz. İsa'nın (a.s.) Ref'i ve Nüzûlü", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 5/9 (2015), 53-112.

⁵³ Yahya Arslan, "Fahreddin er-Râzî'nin Mefâtîhu'l-Gayb Adlı Eserinde Münâsebâtü'l-Kur'an'a Yaklaşımın Değerlendirilmesi", *İslâmî İlimler Dergisi* 18/2 (2023), 119.

⁵⁴ Sabri Demirci, "Kur'an Ayetleri ve Sureleri Arasındaki Tenasüb (Fahruddin Razi'nin Tefsiri Mefatihü'l-Gayb Örneği)", *EKEV Akademi Dergisi* 19/62 (2015), 171.

Diğer taraftan tamamen aynı olan iki çalışmanın farklı tarihlerde tekrar başka bir dergide yayımlandığı da görülmüştür. Örneğin Selim Türcan 2003 yılında, *Mecâz Teriminin Gelişim Sürecinde el-Ferrâ'nın Yeri* başlıklı bir makale yayımlamıştır.⁵⁵ Aynı makalenin bu kez 2013 yılında tekrar aynı başlıkla ve tamamen aynı içerikle başka bir dergide yayımlandığı görülmektedir.⁵⁶ Bu tekrarlar neyin amaçlandığına araştırma konusu çerçevesinde bir anlam verilememiştir.

Çalışmaya son vermeden önce, kimi araştırmalarda yazarların geçmiş akademik çalışmalara atıfta bulunmayışının o tarihlerdeki akademik veri tabanlarının henüz bulunmayışı yahut yaygınlaşmaması gibi bir gerekçesi olabilir. Bundan dolayı söz konusu taramalarda yapılan ihmalleri o tarihlerin imkânları doğrultusunda düşünüp anlayışla karşılamak gerekebilir. Ancak günümüzde, İSAM ve DergiPark gibi veri tabanlarının aktif olarak güncel yayınları taramasından dolayı böyle bir ihmalin savunulacak bir tarafı kalmamaktadır. Gerçi şu da bir gerçek ki veri tabanlarının yaygınlaşmadığı tarihlerde de kimi çalışmaların literatür taramasında titiz davrandığı görülmektedir. Örneğin Sıtkı Güllü, 2004 yılında yayımladığı *Taberî'nin Tefsîr'indeki Kıraat Değerlendirmeleri* adlı makalesinde,⁵⁷ benzer başlıkla 2001 yılında Halis Albayrak tarafından kaleme alınmış *Taberî'nin Kıraatları Değerlendirme ve Tercih Yöntemi* çalışmasına atıfta bulunmuştur.⁵⁸

Diğer taraftan aynı tarihlerde kaleme alınmış makalelerin de birbirine atıfta bulunmasını beklemek mümkün değildir. Örneğin; Zemahşerî'nin müşkil âyetlerin çözümüne dair iki makale kaleme alınmıştır. Başlığı hemen hemen aynı olan bu iki makaleden, sonra olanın önce olandan hiç haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Valmire Batatina Krasniqi'nin 2021 yılında kaleme aldığı *Zemâhşerî'nin Müşkil Âyetler Arasındaki Taaruzu Çözümü* makalesi ile⁵⁹ Veysel Gengil'in *Zemahşerî'nin Müşkil Denilen Âyetlere Dair Çözümü* makaleleri⁶⁰ başlıkları aynı olmasına rağmen birbirlerine herhangi bir atıfta bulunmaları mümkün olmamıştır. Zira büyük olasılıkla yakın zamanlarda aynı konuya çalışmaya başlamışlardır. Bu durum açıkçası makul görülmelidir.

⁵⁵ Selim Türcan, "Mecâz Teriminin Gelişim Sürecinde el-Ferrâ'nın Yeri", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2003), 89-122.

⁵⁶ Selim Türcan, "Mecâz Teriminin Gelişim Sürecinde el-Ferrâ'nın Yeri", *İslâmî İlimler Dergisi* 8/1 (2013), 47-72.

⁵⁷ Sıtkı Güllü, "Taberî'nin Tefsîr'indeki Kıraat Değerlendirmeleri", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Darulfunun İlahiyat]* 9 (2004), 65-85.

⁵⁸ Halis Albayrak, "Taberî'nin Kıraatları Değerlendirme ve Tercih Yöntemi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2001), 97-130.

⁵⁹ Valmire Batatina Krasniqi, "Zemâhşerî'nin Müşkil Âyetler Arasındaki Taaruzu Çözümü", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 50 (2021), 739-781.

⁶⁰ Veysel Gengil, "Zemahşerî'nin Müşkil Denilen Âyetlere Dair Çözümü", *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Reisliği Yılığı]* LVII/2 (2021), 525-559.

Sonuç

Bu çalışmanın sonuçlarından biri hatta ilki olarak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki tefsir anabilim dalı araştırmalarından bir kısmında nitelikli bir literatür taraması yapılmamıştır. Bunun bir sonucu olarak; aynı konular tekrar işlenmiş, benzer bulgular birden fazla makalenin sonuç kısmında paylaşılmıştır. Çalışmaların özgün değerine hanel veren bu tekrarların araştırma alanında donukluk ve etkisizliğe neden olacağı aşikârdır. Bundan kurtulmanın çare-i yeganesinin sağlam bir literatür taraması olduğu izahtan varestedir. Geçmişte akademik veri tabanlarının bulunmayışı, bibliyografik çalışmaların ancak 2000’li yıllardan sonra yaygınlaşması ve en önemlisi de ilahiyat dergilerinin internet ortamlarına taşınmamış olması alandaki yayınların takibini zorlaştırmıştır. Bu çalışma, literatür taramasının titizlikle yapılmadığını gösteren örnekler üzerinden söz konusu bağlamda bir duyarlılık uyandırma amacıyla kaleme alınmıştır. Yoksa örnekler bunlarla sınırlı değildir. Tespit ettiğimiz ancak bu makalede paylaşmadığımız onlarca örnek, nitelikli bir taramanın yapılmamasının ne denli emek ve zaman israfına neden olduğunu göstermektedir. Çalışmanın önerisi, benzer bağlamda eleştirel çalışmaların Türk ilahiyatlarının diğer bilim dallarını kapsayacak şekilde yapılmasıdır. Bunun da ilerisinde Türk ilahiyatçılarının Arap akademisinde yapılmış bilimsel çalışmaları ne ölçüde takip edebildiği de ayrı eleştirel çalışmaların konusu olabilir.

Kaynakça

- Acar, Halil İbrahim. “İslam hukuku açısından Evlat Edinme ve Hz. Peygamber'in Zeynep'le Evliliği”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 7 (2006), 99-110.
- Akça, Yunus. “Kur’an’da Müşkile Yol Açan Sebepler”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (2019), 189-215. <https://doi.org/10.29228/k7auifd.10.7>
- Akgül, Muhittin. “Nüzûl-i İsâ Meselesinin Tefsir Geleneğine Yansımaları”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2006), 43-75.
- Akpınar, Ali. İşârî Tefsir ve Kuşeyrî (ö. 465/1072)’nin Besmele Tefsiri, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 3/9 (2002), 53-92.
- Albayrak, Halis. “Taberî’nin Kıraatları Değerlendirme ve Tercih Yöntemi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2001), 97-130. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000536
- Arslan, Adnan. “Zemahşeri’nin Keşşaf Tefsiri Özelinde Müşakele Üslubu”. *Edebali İlahiyat Dergisi* 2/3 (2018), 128-136

- Arslan, İhsan. "Hz. Peygamber'e Atılan İftira: Ğarânik Olayı". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/56 (2018), 885-904. <https://doi.org/10.17719/jisr.20185639057>
- Arslan, Yahya. "Fahredden er-Râzî'nin Mefâtîhu'l-Gayb Adlı Eserinde Münâsebâtü'l-Kur'an'a Yaklaşımın Değerlendirilmesi". *İslâmî İlimler Dergisi* 18/2 (2023), 99-121. <https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1411020>
- Aydın, Süleyman. "Kur'ân Lügatı İlmi Açısından Hz. İsa'nın (a.s.) Ref'i ve Nüzûlü". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 5/9 (2015), 53-112. <https://doi.org/10.17828/yasbed.47567>
- Bakkal, Ali. "İmam Şafîî'de Nesh Anlayışı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1997), 109-132.
- Barış, Mustafa Necati. "Zeyneb bint. Cahş ve Hz. Peygamber ile Evliliği". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2010), 177-192.
- Bedir, Ahmet. "Kuşeyrî'nin "Letâifü'l-İşârât" Adlı Tefsiri'nde "Besmele" Yorumu". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2000), 189-213.
- Beroje, Sahip. "İmam Şafîî'nin Nesh Anlayışı ve İlk Şafîî Usulcülerin Buna Yönelik Eleştirileri". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2007), 53-82.
- Biçer, Ramazan – Sezgin, Osman. "Teo-Psikolojik Açıdan Matüridi'de İrade Özgürlüğü". *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 80 (2017), 239-263.
- Bulut, Ali. "Kur'ân-ı Kerim'de İtnâb Üslûbu". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/11 (2010), 183-205.
- Cerrahoğlu, İsmail. "Garanik Meselesinin İstismarcıları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1981), 69-91. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000604
- Çakmakpunar, Sami. "Ferrâ'da Kıraatlerin Gramatik Boyutu". *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2016), 11-21. <https://doi.org/10.30622/tarr.340173>
- Çelik, Hüseyin. "İsa (As)'in Nüzûlü Meselesi (Zuhrûf Suresi 61. Ayet Bağlamında Bir Tahlil)". *Adıyaman Üniversitesi İslami Bilimler Fakültesi İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 10 (2021), 34-45.
- Çelik, Hüseyin. "Kuran'da Şefaât". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2015), 283-313.
- Çelik, İbrahim. "Kur'an'da Haberî Sifatlar ve Mukatil b. Süleyman'a İsnad Edilen Teşbih Fikri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (1987), 151-159.
- Çiçek, Yakup. "Müşkilü'l-Kur'ân". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7-8-9-10 (1989-1992), 79-112.

- Demirci, Ali. "Literatür Taraması". *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*, ed. Yılmaz Arı – İlhan Kaya. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği, 2014, 73-107.
- Demirci, Sabri. "Kur'an Ayetleri ve Sureleri Arasındaki Tenasüb (Fahrüddin Razi'nin Tefsiri Mefatihü'l-Gayb Örneği)". *EKEV Akademi Dergisi* 19/62 (2015), 147-172. <https://doi.org/10.17753/Ekev358>
- Dinler, Murat. "Müşkilü'l-Kur'ân". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 11 (2018), 315-356. <https://doi.org/10.16947/fsmia.437805>
- Divlekçi, Celalettin. "Ahzâb Auresi 37. Ayetiyle ilgili Nüzul Sebebi Rivayetleri ve ilmî Değeri". *Ekev Akademi Dergisi* 18/59 (2014), 89-106.
- Ekinci, Kutbettin. "Bir Hafz Çeşidi Olarak İhtibakın Analizi" *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 6/10 (2013), 42-49.
- Elik, Hasan. "Kur'an'daki Allah Tasavvuru Açısından Şefâat'e Bakış". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 16 (2005), 29-48.
- Gash, S., *Effective Literature Searching for Research* (2nd edn). Aldershot: Gower Publishing Ltd., 1999.
- Gengil, Veysel. "Zemahşerî'nin Müşkil Denilen Âyetlere Dair Çözümlemesi". *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Reisiği Yıllığı]* LVII/2 (2021), 525-559.
- Gördük, Yunus Emre. "Tefsirde Rivayet-Yorum İlişkisi Üzerine Kronolojik Bir Analiz: Garânîk Olayı Örneği". *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5/1 (2018), 1-38.
- Gül, Ali Rıza. "Garânîk Kıssasının Reddi Üzerinden Kur'an Savunusu: Ahmed Hamdi Akseki Örneği". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2014), 1-37.
- Gülle, Sıtkı. "Taberî'nin Tefsîr'indeki Kırâat Değerlendirmeleri". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Darulfunun İlahiyat]* 9 (2004), 65-85.
- Gümüsoğlu, Hasan. "İmam Mâtürîdî'nin Âyetler Temelinde Kader ve Kaza Meselesini İzahı". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/48 (2017), 728-739. <https://doi.org/10.17719/jisr.2017.1544>
- Hizmetli, Sabri. "Garânîk Meselesi Üzerine". *İslâmî Araştırmalar* 3/2 (1989), 50-58.
- Kara, Ömer. "Belâgat İlminde İki İfade Biçimi: İtnâb-İcâz (I) -Kur'ân Metninin Anlaşılmasındaki Rolü Üzerine Bir Deneme". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2000), 353-388.

- Kara, Ömer. "Belâgatta Bir "İcâz-ı Hazf" Çeşidi: İhtibâk -Kur'ân Metinlerindeki Pratiği-". *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* 2/1 (1999), 118-162.
- Karakuş, Abdülkadir. "İmam Mâtürîdî'nin Nesh". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018), 83-113. <https://doi.org/10.17120/omuifd.459182>
- Karataş, Şuayip. "Ferrâ'nın 'Me'Âni'l-Kur'ân' Adlı Tefsirinde Kıraat". *Hicrî Üçüncü Asırda İslâmî İlimler* 2023, 336-352.
- Kartal, Mustafa. "Taberî Tefsirinde İstişâd". *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 8 (2009), 6-30.
- Koyuncu, Süleyman. "Şefaatin İslam'daki Yeri". *Sırat: GİBTÜ İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2 (2020), 23-60.
- Köroğlu, Serdar Aytekin. "Literatür Taraması Üzerine Notlar Ve Bir Tarama Tekniği". *GİDB Dergi* 1 (2015),
- Krasniqi, Valmire Batatina. "Zemâşerî'nin Müşkil Âyetler Arasındaki Taaruzu Çözümlemesi". *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 50 (2021), 739-781. <https://doi.org/10.29228/joh.47856>
- Macit, Yücel. "İmam Matürîdî'ye Göre Kur'an'dan Bir Hükmün İctihat İle Neshi". *Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2/4 (2009), 127-135.
- Okumuş, Bünyamin. "Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiyye'ye Göre İsmet Kavramı: Nebevi Metinleri Neshi ve Tebdili Meselesi (I)". *Kelam Araştırmaları Dergisi [Kader]* 8/1 (2010), 237-260.
- Oral, Osman. "Mâtürîdî'nin Kader Görüşü". *Uluslararası Rusya Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2016), 16-36.
- Öğmüş, Harun. "Taberî Tefsirinin Şiirle İstişâd Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi". *Bir Müfessir Olarak Muhammed b. Cerîr et-Taberî Sempozyumu* (Konya: 11-13 Haziran 2010), 89-100.
- Özdemir, İbrahim. "İmâm Mâtürîdî'de Ahkâmın Neshi Bağlamında Nass-İctihâd İlişkisi". *İmâm Mâtürîdî ve Te'vilâtü'l-Kur'ân*, ed. Hatice K. Arpaguş vd. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019, 525-547.
- Özdemir, Metin. *Matürîdî'nin Kötülük Problemine Yaklaşımı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2011.
- Pak, Süleyman. "Ayatlar Arası Anlam Bütünlüğü Bağlamında Her Ferdin Cehenneme Uğrayacağı Meselesine Dair Bir Değerlendirme (Meryem 71. Ayet Örneğinde)". *Tafsir Dergisi* 2/1 (2022), 105-123.

**Türk İlahiyatlarında Kalem Alınan Tefsir Konulu Akademik Yayınların Literatür Tarama Eksikliği
Üzerine Eleştirel Bir İnceleme (Makale-Bildiri-Kitap)**

- Pişgin, Yasin. "Kur'ân Bütünlüğünde Şefaitle İlgili Âyetlerin Tahlili". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 27/1 (2023), 61-75. <https://doi.org/10.18505/cuid.1228745>
- Sinanoğlu, Abdülhamit. "İmam Mâtürîdî'nin Düşüncesinde İnsan Hürriyeti Sorunu". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/30 (2016), 249-267. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.285631>
- Syamsuddin, Sahiron. "Âl-i İmrân Suresi'nin 7. Âyetindeki Muhkemât ve Müteşabihât'a İlişkin Taberî Ve Zemahşerî'nin Görüşlerinin Analitik Bir İncelemesi", çev. Zülfikar Durmuş. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/3 (2002), 265-281.
- Syamsuddin, Sahiron. "Muhkem ve Müteşabih: Kur'an'ı Kerim'in 3. Sure 7. Ayeti Hakkında Taberî ve Zemahşerî'nin Yorumları Üzerine Analitik Bir Çalışma". çev. Yavuz Fırat, *Bilimname: Düşünce Platformu* 5/12 (2007/1), 201-219
- Şekeroğlu, Sami. "Mâtürîdî'de Kötülük Problemi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/21 (2009), 135-150.
- Taşpınar, Kadir. "Zemahşeri'nin Sahih Kıraat Eleştirisinde Arka Plan: Zeccac Etkisi". *Bütün Yönleriyle Zemahşeri*. ed. Ömer Aslan – Abdullah Pakoğlu. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2023, 15-22.
- Timmins F., McCabe C. "How to Conduct an Effective Literature Search". *art & science* 20/11 (2005), 41-47. <https://doi.org/10.7748/ns2005.11.20.11.41.c4010>
- Toker, Arzu. "Bir Araştırma Metodolojisi Olarak Sistemik Literatür İncelemesi: Meta-Sentez Yöntemi". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/2 (2022), 313-340. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227360>
- Türçan, Selim. "Mecaz Teriminin Gelişim Sürecinde el-Ferrâ'nın Yeri". *İslâmî İlimler Dergisi* 8/1 (2013), 47-72.
- Türçan, Selim. "Mecâz Teriminin Gelişim Sürecinde el-Ferrâ'nın Yeri", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2003), 89-122.
- Tütün, Sevgi. "Yirminci Yüzyıl Müfessirlerinin Garanik Olayına Bakışı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 587-613.
- Yerinde, Adem. "Zemahşerî'nin Belagat İlmine Katkısı; Müşâkale Sanatı Örneğinde". *Universal Journal of Theology* 8/2 (2023), 1-33. <https://doi.org/10.56108/ujte.1389945>
- Yurt, Yusuf. "Mukâtil b. Süleyman ve Antropomorfizm". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2017), 251-282.